

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота (проект) магістра

з теми **«РОЗВИТОК НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ З
ОДНОЛІТКАМИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ГРИ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M21z
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта з додатковою
спеціальністю Початкова освіта
(заочна форма навчання)
Кумка (Кулішова) Софія Валеріївна

Керівник: **Каньоса Н. Г.**,
кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент: **Бахмат Н.В.**,
завідувач кафедри теорії та методик
початкової освіти, доктор педагогічних
наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ФУНКЦІЙ З ОДНОЛІТКАМИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ТВОРЧОЇ ГРИ.....	8
1.1 Особливості розвитку комунікативних функцій дошкільників у процесі спілкування з дорослими та однолітками	8
1.2 Поведінкові кореляції комунікативних функцій старших дошкільників у структурі сюжетно-рольової гри.....	16
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ ФУНКЦІЙ ДОШКІЛЬНИКІВ .	26
2.1 Методика дослідження та аналіз динаміки рівня прояву комунікативного конструкту та етапів розвитку сюжетно-рольової творчої гри	26
2.2 Визначення психолого-педагогічних умов розвитку комунікативних функцій дітей дошкільного віку у процесі творчої гри.....	45
2.3 Аналіз ефективного впливу програми розвивальних ігор та вправ на розвиток комунікативних функцій дошкільників у сюжетно-рольовій творчій грі.....	57
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ВСТУП

Актуальність дослідження. Спілкування є однією із центральних проблем, крізь призму якої вивчаються питання сприймання й розуміння людьми одне одного, лідерства й керівництва, згуртованості та конфліктності, міжособистісних взаємин та ін. спілкування допомагає глибше розглянути процес міжособистісної взаємодії та має велике значення у формуванні людської психіки, інтелекту, у розвитку і становленні її культури поведінки. Завдяки спілкуванню людина розширює загальний світогляд, мислення, сприймання, розвивається як особистість. Ставлення та стосунки, які наповнюють спілкування, надають йому єдності, певного емоційного забарвлення.

Не винятком є значення та роль спілкування в житті дитини дошкільного віку. Адже розвиток особистості дошкільника відбувається не лише під впливом різних соціальних інститутів, а й у процесі спілкування з оточенням – з дорослими й однолітками. У Базовому компоненті дошкільної освіти одним із пріоритетних напрямів становлення особистості у дошкільному дитинстві визначено набуття досвіду взаємодії, навичок контактування з дітьми.

Повноцінне життя кожної людини неможливе без контактів з іншими людьми. Потреба спілкуванні – одне з найважливіших людських потреб. Сфера спілкування завжди привертала увагу дослідників. Природа спілкування, його вікові та індивідуальні особливості, механізми перебігу та зміни стали предметом вивчення філософів та соціологів (І. Кон, Б. Прагін), фахівців у галузі соціальної, дитячої та вікової психології (А. Леонт'єв, В. Мухіна).

У дослідженнях провідних вітчизняних вчених доведено, що потреба у спілкуванні у дітей є базисом для подальшого розвитку всієї психіки та особистості вже на ранніх етапах онтогенезу (Л. Венгер, Л. Виготський,

М. Лісіна, В. Мухіна та ін). Саме у процесі спілкування з іншими людьми дитина засвоює людський досвід. Без спілкування неможливе встановлення психічного контакту для людей.

Здійснений аналіз відповідних джерел з педагогічної та вікової психології дав можливість констатувати доволі активний інтерес дослідників передусім до питань онтогенезу спілкування (Л. Виготський, О. Гаспарова, Г. Костюк, М. Лісіна, С. Максименко, Т. Піроженко, М. Поддяков, А. Рuzська), особливостей прояву спілкування у різних видах діяльності дошкільників (Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв), впливу творчої гри на розвиток здібностей дітей дошкільного віку, а також становлення психологічних новоутворень у зазначеному віці (Л. Венгер, Т. Зінкевіч-Євстігнеєва, П. Зінченко, С. Новосьолова). Питання розвитку комунікативної діяльності у творчій грі дошкільників висвітлювались у працях П. Блонського, Д. Ельконіна, В. Котирло, С. Кулачківської, С. Ладивір, Д. Менджерницької, В. Моляко, Т. Піроженко, В. Роменця, Т. Титаренко, С. Тищенко. Водночас недостатньо розробленими залишаються питання специфіки розвитку комунікативних функцій дошкільників у процесі спільної діяльності, а також трансформації зазначених функцій залежно від їх вікової динаміки і форм дитячої гри.

Спеціального дослідження потребують питання розвитку комунікативних функцій дітей дошкільного віку в процесі творчих ігор, які нині перебувають на периферії інтересів працівників в галузі дошкільної освіти. Значущість і недостатня розробленість теоретичних і прикладних аспектів порушеної проблеми зумовлюють актуальність обраної нами теми дослідження «Розвиток навичок спілкування з однолітками у дітей старшого дошкільного віку засобами гри».

Об'єкт дослідження. Міжособистісне спілкування у старшому дошкільному віці.

Предмет дослідження. Особливості розвитку спілкування з однолітками у дітей дошкільного віку у процесі творчих ігор.

Мета дослідження полягає у визначенні змісту та з'ясуванні динаміки комунікативних функцій дошкільників на етапі становлення творчої гри, висвітленні особливостей взаємозв'язку між комунікативними функціями дітей зазначеного віку та структурними компонентами творчої гри.

Відповідно до мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

1. Визначити поведінкові кореляції комунікативних функцій дошкільників у творчій грі;
2. Розкрити особливості функціонування комунікативного конструкту в структурі творчої сюжетно-рольової гри дітей зазначеного віку;
3. Визначити взаємозв'язок динаміки комунікативного конструкту, що включає різні за змістом комунікативні дії та структурними компонентами творчої сюжетно-рольової гри на етапі її становлення;
4. Охарактеризувати умови розвитку комунікативних функцій дошкільників в процесі творчих ігор та висвітлити програму впровадження в практику роботи закладів дошкільної освіти засобів ефективного впливу на становлення партнерських взаємин дошкільників з однолітками.

У вирішенні поставлених завдань застосовувалися такі методи **дослідження**: теоретичні (аналіз проблеми на базі психологічної літератури з проблем вікової та педагогічної психології); емпіричні (констатувальний та формувальний експерименти, спостереження, анкетування); прийоми математичної статистики.

Базою для експериментального дослідження виступили старші групи Кам'янець-Подільського ЗДО № 23 «Лелека» Хмельницької області.

Практичне значення дослідження полягає у застосуванні отриманих експериментальних результатів для розширення і збагачення підходів до розуміння вікових особливостей розвитку комунікативних функцій дошкільників у процесі творчої сюжетно-рольової гри, що сприяє гуманізації взаємин між дорослими і дітьми, успішному засвоєнню дітьми зазначеного віку структури провідного виду діяльності – сюжетно-рольової гри та

оптимізації психолого-педагогічного процесу в дошкільних навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані в умовах практичної педагогічної роботи. Крім того, апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалося шляхом публікацій та доповідей на міжнародних (1), всеукраїнських (7) та регіональних (1) конференціях та семінарах.

Результати дослідження впроваджені у освітній процес Кам'янець-Подільського ЗДО № 23 «Лелека» Хмельницької області.

Публікації:

–Психолого-педагогічний супровід становлення особистості дитини дошкільного віку // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2022. С. 76-79.

Структура роботи: дипломна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Таким чином проведений аналіз основних підходів до вивчення питання розвитку творчої гри у дошкільному віці дає підстави зробити такі висновки:

1. Динаміка комунікативних функцій дошкільників у процесі становлення творчої сюжетно-рольової гри відбувається за рахунок функціонування комунікативного конструкту на різних етапах розвитку творчої гри, що обумовлює перехід дитини на новий суб'єктний рівень взаємодії із однолітками, сприяє засвоєнню партнерських відносин.

2. Встановлено наявність статистично значимого зв'язку між рівнем прояву комунікативних функцій дошкільників та структурними компонентами творчої гри.

3. Розкрито специфіку змін комунікативного конструкту на різних фазах сюжетно-рольової творчої гри, особливості його функціонування в структурі творчої гри на етапі її становлення. Особливого значення для розвитку сюжетно-рольової гри в дошкільному віці набуває здатність дитини до встановлення та підтримання контакту з однолітками (фатична функція), яка виявляється у вмінні дитини приймати пропозиції партнерів з ігрової діяльності, домовлятися щодо того, як проводити гру та своїми діями підтримувати ігрову активність.

4. Виявлено динаміку розвитку комунікативних функцій дошкільників в структурі творчої сюжетно-рольової гри, яка обумовлена процесом засвоєння дітьми різних за змістом та напрямками комунікативних дій, а саме – ініціативних та зворотних, що сприяють встановленню контакту, налагодженню емоційного зв'язку між дітьми, процесу передачі та отриманню інформації, регулюванню ходу гри.

5. Розвиток комунікативних функцій дошкільників у процесі творчої сюжетно-рольової гри виявляється в диференціюванні рівнів прояву комунікативного конструкту, який визначає психологічний зміст творчої сюжетно-рольової гри та виступає основою для оцінки перспектив її розвитку.

Виявлений зв'язок між рівнем розвитку комунікативних функцій дошкільників у процесі творчої гри, з одного боку, та диференціювання рівнів прояву комунікативного конструкту в її структурі, з другого, – дав можливість визначити п'ять підгруп досліджуваних за основними показниками активності дітей як учасників гри.

б. Індивідуалізація психолого-педагогічної роботи з дітьми підгрупи I (організатори та партнери творчих сюжетно-рольових ігор), підгрупи II (виконавці та партнери творчих сюжетно-рольових ігор), підгрупи III (організатори творчих режисерських ігор), підгрупи IV (учасники творчих сюжетно-рольових ігор), підгрупи V (діти, які не грали у творчі ігри), включала систему розвивальних ігор та вправ, спрямованих на збалансування комунікативної та рольової поведінки у творчій сюжетно-рольовій грі дошкільників. Отримані результати дають можливість стверджувати, що застосована програма розвивальних ігор та вправ виявилася адекватною щодо створення умов розвитку комунікативних функцій дошкільників у процесі творчої сюжетно-рольової гри та переходу її на якісно новий рівень розвитку. Проведене дослідження відкриває перспективи подальшого дослідження проблеми розвитку комунікативних функцій дошкільників у процесі творчої гри, що передбачає вирішення питань розробки спеціальних вправ з метою успішного оволодіння дитиною соціально-рольовим простором у творчій грі.

До перспективних напрямків можна віднести: розробку питання успішного оволодіння дитиною соціально-рольовим простором у самодіяльній грі, від якого залежить процес розширення соціальної компетентності дитини, що проявляється у вмінні адаптуватися в умовах постійного розвитку нових динамічних форм існування людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми сучасної психології: Наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. Київ : Нора-друк, 2003. Вип. 23. 436 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти України : Наук. кер. : А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В. та ін. Київ : Видавництво, 2021. 26 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 10.09.2022).
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 2008. 204 с.
4. Біла І.М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 200 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf> (дата звернення: 10.06.2022).
5. Біла І.М. Актуальні проблеми гри дошкільника : навч.-метод. комплекс. Кам'янець-Подільський, 2008. 48 с.
6. Богуш А, Монке О. Формування оцінно-етичних суджень у дітей старшого дошкільного віку. Одеса : ПНЦ АПНУ, 2002. 239 с.
7. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-ге вид. Київ : Слово, 2010. 374 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1795100/> (дата звернення: 8.07.2021).
8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови : Підручник / Заред. А. М. Богуш. Київ : Вища шк., 2007. 542 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk727623.pdf> (дата звернення: 18.04.2021).
9. Богуш А., Луцан Н. Мовленнєво-ігрова діяльність: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч.-метод. посіб. 2-ге, допов. Київ : Слово, 2012. 304 с.

10. Бурова Н. Осяяна сонячною романтикою: Загальні основи керівництва сюжетно-рольовими іграми дітей дошкільного віку // Дитячий садок. 2004. №3 (51). С. 4.
11. Ваганова Н. А. Розуміння старшими дошкільниками нової інформації у вербальній і візуальній формах : Автореф. дис... канд. псих. наук. Київ, 2006. 20 с.
12. Ваганова Н.А. Розуміння дошкільниками нової інформації // Творча діяльність в ускладнених умовах: науково-методичний посібник / За заг. ред В. О. Моляко. Київ, 2007. С. 73–87.
13. Винокур Т.Г. Фатическая речь. Межличностное общение: хрестоматия / Сост. и общ. редакция Н. В. Казариновой, В. М. Погольши. 2001. URL: <https://www.dissercat.com/content/faticheskaya-rech-v-massmedia-kompozitsionno-stilisticheskie-formy> (дата звернення: 16.05.2022).
14. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. 1997. 220 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1607988/> (дата звернення: 16.03.2022).
15. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. 1967. 286 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1607988/> (дата звернення: 16.03.2022).
16. Вовчик-Блакитна О.О. Особливості емоційного розвитку дошкільника // Психічний розвиток дитини-дошкільника. Київ: Світлич. 2004. С. 29–35.
17. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : Навч.-метод. посіб. Київ : Шкільний світ, 2006. 119 с.
18. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ: «Редакції загальнопедагогічних газет», 2005. 128 с.
19. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному віці. Донецьк : ТОВ Либідь, 2004. 218 с.
20. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 139 с.
21. Гаркуша В.В. Формирование навыков общения и коммуникативных способностей в процессе личностно-ориентированого обучения устной

- иноязычной речи: Дис ... канд. психол. наук.: 19.00.07. Днепропетровск, 1992. 128 с.
22. Гаспарова Е. М. Режисерские игры дошкольников с отклонением в поведении. 1990. С. 94–103. URL: /01/RI_s_otkl_v_poved.pdf (дата звернення: 16.05.2022).
23. Григоренко Г. Сюжетно-рольова гра: технологія педагогічного аналізу // Палітра педагога. 2011. №4. С.18–22.
24. Грушевський Марко. Дитина в звичаях українського народу. Київ : ЗАТ «Оболонь». 2010. 96 с.
25. Дудова Т. Сюжетно-рольова гра – школа життя // Дошкільне виховання. 2013. №8. С. 7–9.
26. Дуткевич Т.В. Психологія дитяча : навч. посіб. 2-ге вид., стер. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнко, 2016. 347 с.
27. Заброцький М.М. Основи вікової психології: Навч. посіб. Тернопіль: Навч. Книга. Богдан, 2012. 112 с.
28. Ігрова діяльність старших дошкільників / упоряд. Н.Ф. Юрченко. Харків : Основа, 2012. 302 с.
29. Індивідуалізація виховання в дитячому садку: Метод. реком. / С. Є. Кулачківська, Г. В. Гуменюк, О. О. Вовчик-Блакитна, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко и др. Київ : Міленіум, 2005. 127 с.
30. Індивідуалізація виховання дошкільника: Навч. посіб. / С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко, О. О. Вовчик-Блакитна, и др. Київ : Наукова думка. 2007. 200 с.
31. Карасьова К.В. Комунікативний складник сюжетно-рольової гри молодших дошкільників // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. Інституту психології ім.Г.С. Костюка АПН України. / За ред. С.Д. Максименка. Київ : Нора-прінт, 2002, Т. IV, Ч. 7. С. 93–96.
32. Карасьова К.В. Особливості розвитку сюжетно-рольових ігор в дошкільному віці // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. пр. Інституту психології ім.Г.С. Костюка АПН України. / За ред. С. Д. Максименка. Київ : Нора-прінт, 2001. Т. IV, Вип. 1. С. 139–141.

33. Карасьова К.В. Особливості становлення партнерської взаємодії у сюжетно-рольовій грі молодших дошкільників // Індивідуалізація виховання в дитячому садку. Київ: Міленіум. 2005. С. 97–110.
34. Карасьова К.В. Особливості розвитку соціально-ігрового простору дошкільника в творчій грі // Вісник: Зб. наук. статей Київського міжнар. університету. Київ: КиМУ, 2006. Вип. 9. С. 39–47.
35. Корнєв О. Народження гри: Гра в житті малюка // Дитячий садок. 2012. №35. С. 5.
36. Комунікативний тренінг для дошкільників URL: <https://wkrolik.com.ua/kommunikativnyj-trening-dlya-doshkolnikov/> (дата звернення: 16.03.2022).
37. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с. URL: https://pidru4niki.com/18991009/psihologiya/kostyuk_zdibnosti_rozvitok_ditey_na_vchannya_pratsya_shlyah_rozvitku_zdibnostey (дата звернення: 16.03.2022).
38. Котирло В.К. Гра, навчання та праця в житті дошкільника. Київ: Знання, 1968. 46 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33688021.pdf> (дата звернення: 16.03.2022).
39. Крутій К. Л., Лопатинська Л. А., Маковецька Н. В. Вчимося мови та розмови, або українська мова разом із матусею. Запоріжжя: Просвіта, 1999. 336 с.
40. Кудикіна Н.В. Історико-культурні джерела ігор-драматизацій і театралізованих ігор: Теоретико-методичні проблеми навчання і виховання // Педагогічні науки: Зб. наук. праць. Київ: Фенікс, 2000. С. 60–69.
41. Кузьменко В.У. Багатокомпонентна структура технології розвитку індивідуальності дитини 3–7 років // Актуальні проблеми психології. Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві: Зб. наук. статей Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За заг. ред. проф. С. Д. Максименка та к. психол. н. С. О. Ладивір. Київ, 2006. Т. IV. Вип. 3. С. 156–163.
42. Кузьменко В. У., Побірченко Н. А. Самостійність як складова індивідуального розвитку особистості // Актуальні проблеми психології.

- Том. IV. Актуальні проблеми генези особистості в контексті навчання і виховання (збірник наукових статей) / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : Нора-прінт, 2001. С. 88–91.
43. Кузьменко В.У. Положення про цілісність у контексті проблеми розвитку індивідуальності дошкільника // Наук. записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. проф. С. Д. Максименка. Київ : Міленіум, 2006. Вип. 30. С. 133–142.
44. Кулачківська С.Є., Тищенко С.П. Вихователь як фасилітатор особистісного зростання дитини // Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. Київ, 2008. Вип. 20, Ч. 2. С. 145–153.
45. Ладивір С.О., Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку // Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку: науково-методичний посібник. Житомир, 2013. 175 с.
46. Лаврентьева Г. Розвивально-ігрове середовище. Європейський досвід та новітні підходи // Палітра педагога, 2001. № 4. С. 11–13.
47. Леонтьев А.А. Деятельность, сознание, язык. 1975. С. 66–67. URL: <https://www.marxists.org/russkij/leontiev/1975/dyeatyelnost/deyatyeInost-soznyanie-lichnost.pdf> (дата звернення: 27.05.2022).
48. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. 1986. 144 с. URL: [https://psychlib.ru/mgppu/lis/lis.htm#\\$p1](https://psychlib.ru/mgppu/lis/lis.htm#$p1) (дата звернення: 25.04.2022).
49. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. 1984. 449 с. URL: https://www.studmed.ru/lomov-bf-metodologicheskie-i-teoreticheskie-problemy-psihologii_8e4c7898ccd.html (дата звернення: 25.02.2022).
50. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1994. 355 с.
51. Любчак Л.В., Колеснік К.А. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 115 с.
52. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. НДІ психології. Київ, 1990. 239 с.

53. Максименко С.Д. Особистість: Проблема структури (генетичний аспект) // Актуальні проблеми сучасної психології: наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. Київ : Нора-друк, 2003. Вип. 23. С. 3–14.
54. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти 2021р.) URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/815/81519/6050be86b4f68482865820.pdf> (дата звернення: 27.05.2022).
55. Міщиха Л.П. Психологія творчості. Навчальний посібник. - Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. -448 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk758535.pdf> (дата звернення: 12.05.2022).
56. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. 2004. Т. 6. С. 2–9. URL: <http://surl.li/dwqdt> (дата звернення: 15.05.2022).
57. Моляко В.О. Концепція виховання творчої особистості. Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії», 2020. Вип. 21(1), С. 50–55. URL: <https://director.npu.edu.ua/index.php/dslg/article/view/247> (дата звернення: 25.04.2022).
58. Моляко В.О. Психологічні проблеми конструктивної діяльності людини // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім.Г.С. Костюка АПН України. / За ред. С. Д. Максименка. Київ, 2002. Т. IV, Ч. 7. С. 162–170.
59. Москаленко В.В. Ігрова підліткова група як форма входження особистості в культуру суспільства на підлітковій стадії стадії соціалізації (в світлі ідей Г.С. Костюка) // Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: наук. записки Ін-ту психології ім.Г.С.Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. Київ : ЗАТ «Невтес», 2000. Вип. 20, Ч. 2. С. 82–92.
60. Мудрик С.Б., Мудрик А.М. Ігри й забави в обрядах та звичаях українського народу. Київ: ІЗМН, 1997. С. 162–185.

61. Новосёлова С.Л. О новой классификации детских игр. // Дошкольное воспитание. 1997. № 3. С. 84-87. URL: NewKlass.pdf (дата звернення: 18.05.2022).
62. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку : Науково-методичний посібник. Житомир, 2003. 175 с.
63. Павелків Р., Цигипало О. Дитяча психологія : Підручник. 2-ге вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 400 с.
64. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу : Навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 225 с. URL: <https://docplayer.net/73345359-Psihodiagnostichniy-instrumentariy-psihodiagnostichniy-instrumentariy-v-umovah-doshkilnogo-zakladu-zakladu-r-v-pavelkiv-o-p.html> (дата звернення: 18.04.2022).
65. Пиаже Ж. Избранные Психологические труды / Пер. с франц. 1969. 659 с. URL: http://elib.gnpbu.ru/text/piazhe_izbrannye-psiologicheskie-trudy_1969/go,658;fs,1/ (дата звернення: 11.03.2022).
66. Пироженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: Досвід роботи сучасного дошкільного закладу. Запоріжжя : ЛПІС ЛТД, 2003. 168 с.
67. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.
68. Програми розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> (дата звернення: 18.03.2022).
69. Психологічний словник. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki/slov.htm (дата звернення: 18.02.2022).
70. Потапова Л.В. Гра як засіб виховання особистості, історичний екскурс. // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді Зб. наук. праць. Київ : Пед. думка, 2008. Кн. II. С. 49–54.
71. Почепцов Г. Теорія комунікації. Київ : Спілка рекламистів України асоціація паблік рілейшинз, 2006. 175 с.

72. Приходько Ю.О. Нариси становлення та розвитку дитячої психології. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. 205 с.
73. Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. / За ред. С.Д. Максименка. Київ, 2002. Т. IV, Ч. 7. 332 с.
74. Психологія : Підручник для студентів вищих закладів освіти / За ред. члена-кореспондента АПН України Ю. Л. Трофімова. Київ : Либідь, 2000. 558 с.
75. Психология личности и деятельности дошкольника / Под ред. А.В. Запорожца и Д.Б. Ельконина. 1965. 295 с. URL: https://bookap.info/book/zaporozhets_izbrannye_psihologicheskie_trudy_tom_1/load/pdf.shtm (дата звернення: 13.06.2022).
76. Развитие познавательных способностей в процессе дошкольного воспитания / Под ред. Л. А. Венгера. 1986. 244 с. URL: [https://psychlib.ru/mgppu/VRp-1986/RPV-001.HTM#\\$p1](https://psychlib.ru/mgppu/VRp-1986/RPV-001.HTM#$p1) (дата звернення: 04.06.2022).
77. Роговик Л. С. Психомоторна активність дітей в навчанні. // Актуальні проблеми психології : Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві: Зб. наук. статей Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С. Д. Київ, 2003. Т. 7. Ч. 1. С. 367–373.
78. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. 2003. 713 с. URL: <http://www.marsexh.ru/etika.html/> (дата звернення: 15.04.2022).
79. Татенко В.О. Проблема актуалізації суб'єктних можливостей людини: Психореабілітаційний аспект. // Атуальні проблеми психології: Наук. записки Ін-ту психології ім.Г.С. Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. Київ, 1999. Вип. 19. С. 231–239.
80. Теорія і практика дошкільного виховання / С. Русова. Прага: Укр. громад. вид. фонд, 1924. 123 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002931 (дата звернення: 15.04.2022).

81. Тищенко С.П. Особливості прояву базових соціальних потреб дитини на ранніх етапах її розвитку. // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. статей / За заг. ред. проф. С. Д. Максименка та канд. психол. наук С. О. Ладивір. Київ : ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2007. Т. IV. Вип. IV. С. 16–31.
82. Чепелева Н.В. Теоретичні проблеми психологічної герменевтики. // Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: Наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. Київ : ЗАТ “Невтес”, 2000. Вип. 20, Ч. 2. С.202–211.
83. Эльконин Д. Б. Творческие ролевые игры детей дошкольного возраста. – М., АПН, 1957. – 24 с. URL: [https://psychlib.ru/mgppu/Etr-001/Etr-001.htm#\\$p1](https://psychlib.ru/mgppu/Etr-001/Etr-001.htm#$p1) (дата звернення: 10.02.2022).